

Steven Heller & Mirko Ilić: *The Anatomy of design - uncovering the influences and inspirations in modern graphic design* (Rockport 2007)

Ovih dana, staro postaje novo vratolomnom brzinom i, dok trepnemo, ponovo postaje staro; Bez obzira na ovo, svako novo/staro otkriće doprinosi neprestanom narastanju rječnika dizajna.

Svjetski ekskluziv

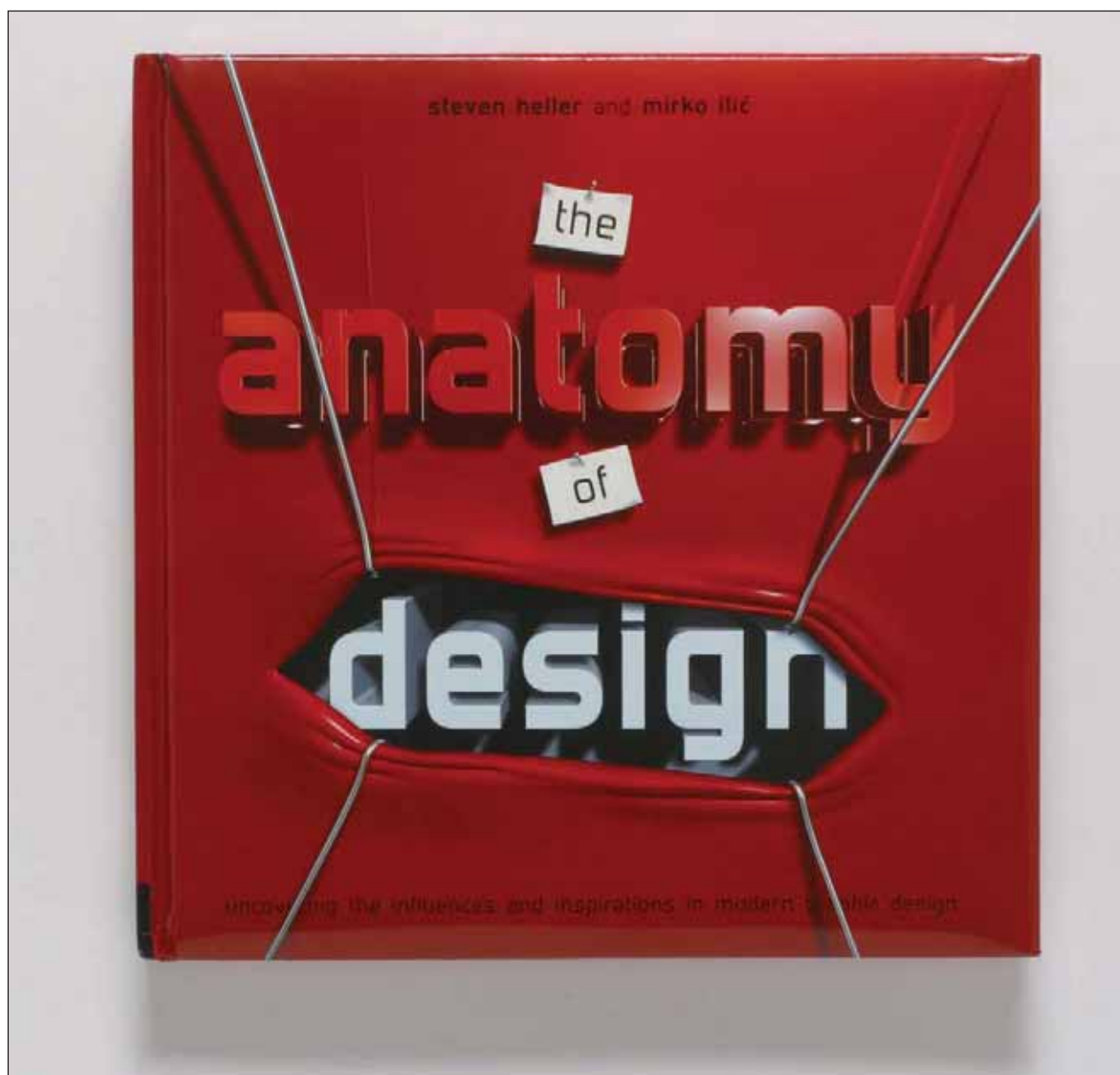
Piše: Dejan Kršić

Ovih dana je iz kineskih štamparija na svjetsko tržište knjiga o grafičkom dizajnu stigao novi proizvod **Stevena Hellera** i **Mirka Ilića**, *The Anatomy of design - uncovering the influences and inspirations in modern graphic design* (Rockport 2007).

Knjigu možemo shvatiti kao svojevrsni nastavak njihove prve zajedničke knjige, *Genius Moves - Icons of graphic design* (North Light Books 2001; u britanskom izdanju naslovljenu *Icons of Graphic Design: A Showcase of Innovative*

Designs, Thames and Hudson, London 2001) koja prati ponavljanje ideja kroz povijest grafičkog dizajna. Knjiga je bila složena po godinama i svaki izabrani rad popraćen je slikom dizajna koji mu prethodi ili je predstavljao direktan poticaj, inspiraciju za taj rad, kao i sličnima koji su nastali kasnije. **Steven Heller** je već ranije u magazinu *Print* objavljivao kolumnu pod naslovom *Separated at Birth* u kojoj je ukazivao na slična dizajnerska rješenja koja se javljaju na različitim krajevima svijeta ili u različitim vremenima, a s

Naša je ideja da u velikom formatu prikazemo reprodukciju nekog ključnog artefakt dizajna (slično kao što je to sa slavnom siluetom krave), ali umjetno da pri tome iscrtamo straznjicu, butine, koljenicu, izvučemo sve moguće uticaje koji su, svjesno ili nesvjesno, oblikovali finalni rad. Ali, kako možemo biti uvjereni i sigurni? Jesu li dizajneri iskreno podijelili s nama uticaje koji su ih vodili ili nam priznali od koga su posudili djeliće ideje? Tamo gdje je to moguće, svoje pretpostavke provjerili smo s dizajnerima o kojima je riječ, no to nije neophodno. Ponekad, zapravo u većini slučajeva, dizajneri ne znaju porijeklo svog rada.

Steven Heller, autoportret

Mirko Ilić

Julie Lasky napravio je knjigu *Borrowed Design: Use and Abuse of Historical Form* (Van Nostrand Reinhold 1993), dok je Ilić poznat kao hodajuća enciklopedija dizajnerskih radova kojima, kako sam kaže, često možda ne zna baš ime autora, ali sasvim precizno može navesti detalje grafičkog rješenja ili knjigu u kojoj se nalazi reprodukcija.

U aktualnoj poplavi monografskih izdanja koja se bave pojedinim poznatim dizajnerima, razdobljima ili temama, *Genius Moves* i *The Anatomy of design* Hellera i Ilića izdvajaju se kao pokušaji uspostavljanja veza među radovima, odnosno uvođenja i razvijanja historijske svijesti koja mladim dizajnerima često nedostaje.

Tako su u knjizi *The Anatomy of design* na 49 primjera radova suvremenog grafičkog dizajna autori proveli svojevrsan "čas anatomije" - svaka stranica knjige ukazuje na svojevrsan način i razotkriva izvore, uzore i preteče dijelova od kojih su pojedini dizajnerski radovi sastavljeni, nji-

hovah svjesnih ili nesvjesnih utjecaja i inspiracija.

Izbor radova uključuje gotovo sve vrste dizajnerskih radova, plakate, knjige, omotnice CD-a i ploča, ambalažu... za različite namjene i naručitelje, od *Adbustersa* do *advertisinga*, od pop-pjevača do kulturnih alternativaca. Knjiga pokazuje kako se pojedini motivi ponavljaju, vremenom razvijaju, mijenjaju kontekst i značenje i kako se isprepliću s drugim vizualnim ili tehničkim aspektima. Jasno nam pokazuje ono što znamo, ali često zaboravljamo kako svaki dizajnerski rad nastaje iz bezbrojnih i raznovrsnih izvora inspiracije, od kojih su neki veoma poznati, neki sasvim anonimni, neki očiti, a neki prikriveni, ali su u konačnici svi podjednako važni. Naravno, ponekad je uzore lako otkriti, a ponekad su rješenja tako jednostavna da je teško povjerovati da iza njih stoji bogatstvo povijesnih referenci.

Kako u uvodnom tekstu ističu autori, radovi koji služe kao primjer nisu nužno neka kanonska mjesta suvremenog dizajna, već su izabrani kao dobro zamišljeni, zanatski kvalitetno odrađeni primjeri raznovrsnih postupaka i pristupa koji se često koriste i koji su autorima knjige omogućavali izvlačenje nekoliko "genealoških" linija, npr. u stilskom ili tematskom pristupu, vizualnim motivima, tipografiji, tretmanu boje, raznim štamparskim "specijalnim efektima" itd.

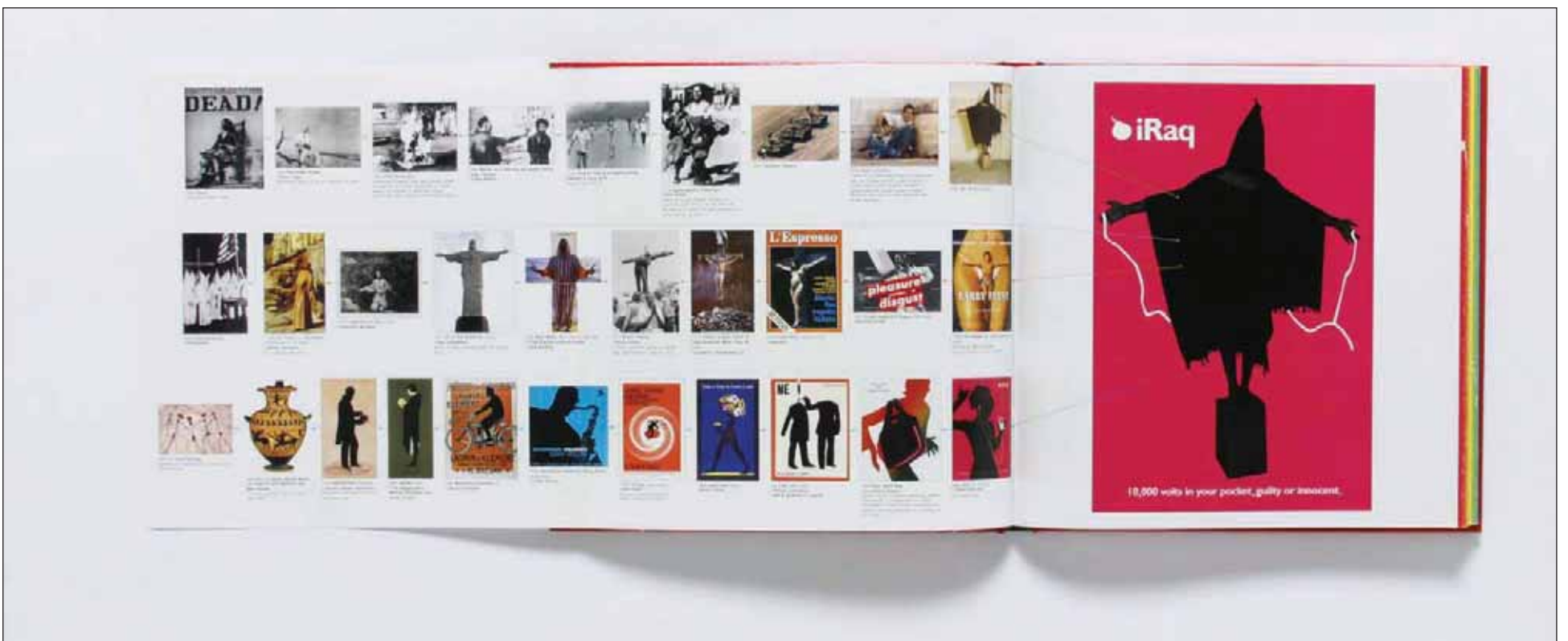
Među tih 49 izabranih radova u društvu svjetski poznatih autora kao što su **Jonathan Barnbrook**, **Art Chantry**, **CYAN**, **Milton Glaser**, **Louse Fili**, **Stefan Sagmeister**, **Paula Scher**, našao se i povelik broj autora s područja bivše Jugoslavije: **Trio/Fabrika** (CD *Burek*), **Aleksandar Maćašev** (*Joseph Goebbels* kampanja); **Borut Kajbič** (plakat *Obuvalnica Butanoga*), **Bruketa & Žinić** (annual report *Slow Food*) i **Dejan Dragosavac** (knjiga *Prilozi kulturnoj strategiji Rijeke*), dok su među onima koji služe kao reference još i radovi **Borisa Bućana**, **Ive Babaje**, **Cavarpayer**, **Vanje Cuculića**, **Edvarda Čehovina**, **Ivana Dorogyja**, **Zvonimira Faista**, **Anura Hadžiomerspahića & Anje Zlatar** (*Ideologija Advertising*), **Radovana Jenka**, **Aleksandre** i **Nine Knežević**, **Dejana Kršića**, **Tanje Kuburović**, studija **Laboratorium**, **Borisa Ljubičića**, **Amera Mrzljaka** i **Dušana Bitenca**, **Matije Vulovića & Miloša Soldatovića** (*Leo Burnett* - Beograd); **Igora &**

Lidije Milovanović, **Line Kovačević**, **Matije Vujović**, **Maje Bagić**, **Meline Mikulić**, **Slavimira Stojanovića**, **Jugoslava Vlahovića**, **Tomislava Vlanića**...

Knjiga je prelomljena tako da je svaka lijeva stranica ustvari "duplerica" koja se rasklapa (poput *Playboyevih* duplerica) pa svaki segment (na rubu označen vlastitom bojom) ustvari zauzima prostor od četiri stranice. Kad otvorite knjigu, dvije stranice koje vidite posvećene su izabranom radu-primjeru, na lijevoj stranici su podaci o autoru i djelu te kraći tekst koji opisuje specifičnosti nastanka ili konteksta djela te ukazuje na nekoliko linija koje su se autorima knjige činile važnima i čiju su genealogiju slijedili nizom vizualnih primjera potpisanih minimalnim podacima o nazivu rada, autorima, naručitelju i godini nastanka koji se nalaze kad lijevu stranicu rasklopite. Ti uzori se ne ograničavaju samo na svijet grafičkog dizajna u užem smislu, već je ponekad riječ i o referencama iz šire shvaćenog svijeta vizualnih umjetnosti.

Knjigu tako kompleksnog ali funkcionalnog preloma vizualno je oblikovao **Mirko Ilić** i njegov studio, a deseci tematski grupiranih ilustracija, osim što ukazuju na reference i izvore pojedinih predstavljenih radova, vrlo će vjerovatno onima koji kupe ovu knjigu poslužiti i kao praktičan izvor inspiracije, ali možda i kao svojevrsan kontrolni mehanizam pri nastanku njihovih novih radova.

Mirko Ilić: *Do jučer je Zemlja bila okrugla. Stvari su se dešavale iza horizonta, iza sedam gora i sedam mora, i zbog toga nisu bile uvijek vidljive. Danas je Zemlja, poput kompjuterskog monitora, ponovo pljosnata. I sve je moguće vidjeti (na nesreću nekih malih, a i velikih tirana, što je druga priča). Zato se ne mogu više pisati knjige o dizajnu u kojima su uglavnom radovi iz "visokorazvijenih zemalja", "velikih" zemalja s "velikim" kulturama. U fizički manjim zemljama i kulturama, operativni sistemi su također manji, lakše je njima navigovati. To najčešće znači - mala zemlja, malo novca, ali mogućnost za više kreativnosti. Zbog toga su neki od najinteresantnijih radova u dizajnu danas kreirani upravo u takvim sredinama. To su radovi koje ja želim pokazati u svojim knjigama.*

BUREK

Dino Merlin je bosanskohercegovački muzičar; *Burek* je naziv njegovog albuma kao i vrsta tradicionalnog bosanskog jela – pite, koja može biti napravljena u zvrku (i liči na par drugih dobro poznatih predmeta), a punjena je mesom i predstavlja čestu poslasticu. Možda zvuči kao neobična tema da se na njoj baziraju muzika i grafika cijelog albuma, ali kada se reducira na fundamentalnu grafičku sliku, burek je hipnotički mnemonički znak (a u Bosni i potpuno prepoznatljiva stvar) koji, ako ništa drugo, pobuđuje osjećaj ugone. Kao mnogi najefektivniji svjetski logotipi, vrlina ovog dizajna je njegova potpuna jednostavnost koja je kulturološke i vizuelne reference zapakovala u jedno naizgled apstraktno pakovanje. Iako literarna referenca spram bureka možda nije potpuno razumljiva svima koji ga vide na ovoj stranici, njegova grafička priroda ipak bez obzira na

sve projicira savremeni ethos zahvaljujući redukcionističkim simbolima koji se danas mogu naći na mnogim CD omotima. Ipak, ovaj logotip nije ništa drugo do jedan od elemenata kompleksne vizuelne priče, koja ostaje zapakovana sve dok se ne otvore stranice CD knjižice. Tek tada postaje jasno da Merlinov album proslavlja brzu hranu, brzu kulturu i brze ritmove – kao i brzinu kojom vlade, društva i kulture mijenjaju jedan način života za drugi. To je barem jedno makroobjašnjenje. Na mikro-nivou, koristeći burek kao lajtmotiv, dizajn albuma odlučno parodira modernističke vizuelne idioome – prvenstveno one posvuda prisutne međunarodne simbole, kojih nam je više preko glave, a koji su integrirani u toliko mnogo modernih dizajn projekata, od CD-ova do plakata, no, pored toga se kritički osvrće na šašavost jednostavnosti dizajna. Jednostavnost je u svakom slučaju opadala i rasla kao odraz grafičke taštine. Godine 1968. *White Album* (Bijeli album) Beatlesa, nazvan tako zbog potpuno čistog bijelog omota (iako je njegov stvarni naziv ustvari bilo jednostavno *The Beatles*), dokazao je da, kada se minimalizam dovede do svog najlogičnijeg ekstrema, postaje još upadljiviji i oku privlačniji od, na primjer, CD omota koji sadrži tipografiju i sliku. Jednostavnost ima najbolji efekat kada se izdvaja iz gomile kompleksnih rešenja.

Ali ovo nije cijela poruka dizajna CD-a. On daje i ne tako

Bojan Hadžihalilović, Trio/Fabrika: Neizmjerena sreća i velika čast je biti jedan od odabranih i citiranih u ovoj knjizi. Naši radovi su i do sada bili uvrštavani u desetine respektabilnih svjetskih izdanja i magazina, ali biti uvršten i objašnjen kroz Anatomiju dizajna i to od dva vrhunška, svjetska imena Mirka Ilića i Stevena Hellera, to je zaista najveća čast koju smo mogli dobiti. Mirko Ilić je zaista "dobri duh dizajnera", on kao čovjek i kolega svakodnevno radi na nevjerojatnom zadatku, a to je da kontinuirano povezuje, educira, ukazuje, inovira, arhivira... sve na polju komunikacije, poboljšanju razumijevanja vizualnog iz polja dizajna u najširem smislu. Ova knjiga će vjerovatno biti bukvor promišljanja vizualnog, početna stranica svakog kreativnog ishodišta, poticaj korištenja vizuelne istorije za svakog dizajnera. Anatomija dizajna pojašnjava nepodnošljivu lakoću promišljanja dizajna.

suptilan komentar na socijalistički realizam, s njegovim pompeznim figurativnim prikazima i odbacivanjem apstraktne umjetnosti. Bio je sve samo ne čista jednostavnost, iako konceptualno prost. Svodeći ljudski napor na par kartonskih isječaka, socijalistički realizam predstavljao je ravnjanje razlike do nivoa rigidnog konformizma. No, od kasnih 1980-ih, kada su *glasnost* i *perestrojka* ("nova otvorenost") olabavile

stisak čelične pesnice, stilovi grafičkog dizajna u SSSR-u postali su apstraktniji i socijalistički je realizam postao predmet ismijavanja i parodije. Figura u herojskoj pozi koja je nekada predstavljala sovjetsku državu i konformizam proleterske mase prihvaćena je kao pastiš uskoro postajući vizuelnim klišeom koji sugerira lažnu uniformnost. Kao predmet, burek je također simbol ove uniformnosti. Redovi radnika zaposlenih u industriji brze hrane koji dijele bureke također se mogu tumačiti kao satira o tome kako se komunistički proletarijat transformisao u kapitalistički proletarijat. Bez obzira na to da li je ovo tačno čitanje dizajnerovih motiva, grafički je prikaz inspirisan socijalističkim stereotipima.

Simbolizam je, štaviše, komponenta mnogo tjesnije isprepletenog grafičkog pastiša koji također koristi konvencionalne dijagrame uputstava, koji su nedavno postali trendovski šablon u ilustraciji. Ovdje, šema na jednoj od stranica CD knjižice otkriva, jednostavno da jednostavnije ne može, komplikovanu proceduru pripreme bureka, opisanu u tradicionalnom bosanskom slengu. Malo je koji grafički žanr prepoznatljiviji od ovih korak-po-korak vodiča i često je malo koji nečitljiviji (što je razlog zašto su humoristima omiljeni). Ovaj možda koristan dijagram sugerira da se čak i najkompleksniji aspekti svakodnevnog života mogu svesti na jedan-dva-tri i to je ono što se čini da se grafička rješenja Bureka Dine Merlina kritikuju. ■